

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 905 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate

Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor

Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor

Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)

Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)

Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Buzrukxonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor

Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)

Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE

Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoirazimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta‘sirini tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O‘zbekiston respublikasida aholi bandligini ta‘minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o‘g‘li	
O‘zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta‘minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta‘sirini ekonometrik tahlil qilish.....	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo‘jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo‘ribaeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o‘zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o‘g‘li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o‘g‘li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo‘llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G‘iyosaliyevich	
Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning likvidiligi va moliyaviy barqarorligini ta‘minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессий социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta‘lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o‘g‘li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloev Suxrob Sobirovich	
Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi	148
Kamola Xaydarova	
"Sibir daryolarining burilishi" loyihasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqtoev Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Bexzod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari.....	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini "yashil" iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil investitsiyalar" dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	
Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni.....	230
Raxmonova Feruza Musaqulovna	
Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni.....	234
Mirzaxajeva Shaxzoda Shuxratovna	
Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlilikka ta'siri.....	240
Karshiyev Adham Anvarovich	
Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlari.....	245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari.....	251
Talapova Nargiza Baxriddinovna	

“Deviant xulq-atvorli o‘smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari”	255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi	
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari	258
Nutfullayev Shohrux Mexli o‘g‘li, Qurbanov Ulug‘bek Erkinovich	
Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане за последние десять лет	262
Фозилова Фирангиза Комиловна	
Tijorat banklarining o‘zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta’siri	270
Masharipov Rasulbek Jo‘rabekovich	
Biznes birlashuvda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo‘nalishlari	273
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi, Xayitboyeva Laylo Oybekovna, Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich	
O‘zbekiston respublikasida pul-kredit siyosatining maqsadi	277
Adilov Zuxriddin Marip o‘g‘li	
Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarish va bozorlararo aloqalarining statistik o‘zgarish tendensiyalari	281
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
Iqtisodiy bilimlarni shakllanishi va rivojlanishi	286
Po‘latov Abdulloh Xolxo‘jayevich	
Теоретические основы эффективного управления финансовыми ресурсами предприятий с государственной долей (на примере узбекистана)	291
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
Robototexnika asoslari va maktab ta’limida qo‘llanilishi	298
Tuxliyev Muslimbek Sherzod o‘g‘li	
Sun‘iy intellektlar yordamida o‘quvchilarni hayotiy faoliyat ko‘nikmasini shakllantirishi	303
Mirxasilova Zulfiya Kochkarovna, Abdurahmanova Ozoda Djo‘rayevna, Kurbanov Azimjon Jo‘raboy o‘g‘li	
Levi tengsizligi uchun A.N. Kolmogorov teoremlari	316
Saypiddinov Shukurullo Sadrdinovich, Baxramov Rustamjon Qambarali o‘g‘li	
Rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimida raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish afzalliklari	320
Xodjimamedov Akmal Ashurovich, Umedov Abdullo Umedovich	
O‘zbekiston respublikasining mdh mamlakatlari bilan tashqi savdo faoliyati tahlili: o‘zgarish tendensiyalari va istiqbollari	326
Ilyosov Asrorjon Axrorjon o‘g‘li, Abdullaev Alisher Maxmudovich, Tuxtasinova Muxayyo Mirzasultonovna	
Elektron tijoratni rivojlantirishning xorij tajribasi	330
Madieva Zuxra Iskandarbekovna	
Inson resurslarini o‘rganishning asosiy yondashuvlari: mohiyat-ta’rifiy tahlil	336
Bakirov Qobiljon Mamatyusupovich	
Bandlikni ta’minlashda davlat tomonidan institutsional muhit yaratishning roli	340
Dilorom Tojiboyeva, Umida Ravshanovna Anvarova	
Mamlakatimizda islom moliyasini rivojlantirish maqsad va choralari	346
Xoliyorov Xomid Boynazarovich	
Разработка экспертной системы для оценки финансового состояния предприятия	352
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna	
Farg‘ona vodiysi viloyatlarida kichik biznes ko‘rsatkichlarining o‘zgarishi: panel regressiya tahlili	362
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi	
O‘zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarni hisoblashdagi asosiy muammolar va ularning yechimlari	368
Farmonov Ilhomjon Iqboljon o‘g‘li	
Xorijiy tajriba asosida korxonalar innovatsion faolligini boshqarishni takomillashtirish	374
Hakimova Nozimaxon Sobirjon qizi	
Mahalliy davlat hokimiyati organlarida milliy kadrlar zaxirasini shakllantirish	380
G‘aniev Elyor Sobirjonovich	
O‘zbekistonda sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishning ahamiyati	386
Mirzayev Muzaffar Maxmudovich	

The role of international investments in greening and ecological rehabilitation of the aral sea region	392
Ospanova Feruza Bazarbaevna	
“Зеленое направление” совершенствования бухгалтерского учета	397
Ибрагимов Гайратжон Артикович	
Xarajatlarni kelib chiqish joylari va javobgarlik markazlari bo'yicha hisobga olishni takomillashtirish	403
Xamidova S.Ya.	
Mintaqalarni iqtisodiy rivojlantirishning metodologik asoslari va ularni takomillashtirish.....	409
Toshaliyeva Saodat Toxirovna	
O'zbekistonda kichik turar joy biznesini rivojlantirishda xorijiy tajribalar	414
Yo'ldashev Bekzodjon Sherzodjon o'g'li	
Tijorat banklarida davlat maqsadli dasturlarini moliyalashtirish yuzasidan ilmiy-nazariy qarashlar.....	419
Shodiyev Shuhrat Sunnat o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing strategiyalaridan foydalanishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	426
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Risk management in commercial banks, methodological approaches and practical implementation	433
Baymuratova Zina Aqilbekovna, Jarilkapova Naubaxar Paraxat qizi	
The impact of competition on economic growth: evidence from uzbekistan's automotive industry.....	439
Saydaliyeva Dilrabo Baxriddin qizi	
Raqamli texnologiyalarning oliy talim xizmatlarini rivojlantirishdagi o'rni.....	444
Mirzaxadjayeva Shahzoda Shuxratovna	
Развитие производства сельскохозяйственной продукции путем развития цифровых технологий.....	450
Юсупов Мухиддин Соатович	
Tijorat banklarida loyihaviy moliyalashtirish risklarini boshqarish amaliyotini takomillashtirish	457
Berdiyev Akram O'ktamovich	
Iqtisodiy tarmoqlarni soliqqa tortish orqali investitsiya loyihalarini rivojlantirish.....	463
Sharipov Eldor Salohiddin o'g'li	
Iqtisodiyotda investitsiya va kredit salohiyatini bank faoliyatiga ta'siri.....	468
Ergashova Nilufar Sobirovna	
Qurilish materiallari sanoati korxonalarining raqobatbardoshlik salohiyatini boshqarishni takomillashtirish	473
Tashmukhamedova Karima Samatovna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va istiqbollari.....	479
Kurbanova Mohinur Xabib qizi	
Xalqaro sayohat lug'ati va uning shakllanishi.....	487
Abduaxadova Zilola Djamoliddinovna	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va uni o'zbekiston respublikasi hisob tizimini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati.....	492
Quvvatov G'olibjon Baxtiyor o'g'li	
Kooperatsiyalarning tutgan o'rni va ahamiyati.....	501
Mirzayev Musurmon Umidullayevich, Ziyadullayev Ilhom Narkobilovich	
Использование методов математического моделирования при внедрении коммерческих автоматических систем	505
Курбанова Рахима, Ахмедов Мехрожон	
Tijorat banklari kapitalidagi davlat ulushini kamaytirish yo'llari.....	511
Vasiyev Alisher Samiyevich	
Механизмы трансформации неформального сектора в официальную экономику на основе финансовых инструментов.....	515
Кошанов Абдимурат Азат ули, Муртазаев Шахрух Коньскайлиевич	

The impact of tourism on the economy of Uzbekistan	519
Xaydarova Marjona, Muxamedboyeva Muxlisa, Umarov Kamron, Usmanova Aziza	
Mintaqada gastroturizm rivojlanishining iqtisodiy asoslari va zamonaviy tendensiyalari	525
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Tikuv-trikotaj korxonalari brend jozibadorligini oshirishning ilmiy-nazariy jihatlarini	535
O'rinov Akmaljon Axmadjonovich	
Bank tizimida hisobotlarni avtomatlashtirish texnologiyalari	542
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Engineering programs in Uzbekistan on the verge of fifth industrial revolution	547
Khasan Khankeldiyev	
Aksiyadorlik jamiyatlarining boshqaruvini yaxshilashda korporativ madaniyatning ahamiyati	551
Akramova Nazokat Israilovna	
Tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy taraqqiyotdagi o'rni	562
Amonov Mehridin Oromiddinovich	
O'zbekiston sanoat tarmoqlarida kooperatsiya asosida tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish tizimini takomillashtirish yo'llari	572
Xalilova Sevaraxon Alijon qizi	
Moliyaviy barqarorlikning asosiy ko'rsatkichlari va ularning tahlili	578
Urmanbekova Iroda Farxodovna	
Tijorat banklarining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini tahlil qilish	583
Kilicheva F.B., Mengnorov A.A., Bozorova O.R.	
Bog'dorchilik tarmog'ida klasterlarni joriy qilishda yevropa tajribasini qo'llash imkoniyatlari	591
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
To'qimachilik klasterlarini boshqarishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	598
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Barriers to tourism infrastructure development in uzbekistan: a critical analysis	605
Sarvinov Shodmonova	
Xalqaro bozorda qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirish	609
Mengnorov Almardon Abdirahmonovich	
O'zbekiston respublikasida infratuzilma loyihalarini amalga oshirishdagi risklarni boshqarish	620
Yusupova Zilola Ismoiljon qizi	
Korxonaning iqtisodiy barqarorligiga erishishning zamonaviy tendensiyalari	626
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Qishloq joylari maishiy xizmat ko'rsatish sohasida axborot resurslaridan samarali foydalanish	631
Xamdamiy Eldor Toshmurovich	
Meva-sabzavotlar eksportida transport koridorlari va vositalarini tanlash xususiyatlari	636
Yusupov Muxiddin Soatovich	
Рынок рабочей силы в узбекистане и ее воспроизводство	644
Шакиров Амаль Улугбекович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Деньги и их функции в экономике	650
Мурадиллаев Мансур Мехроживич, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Развитие сельского хозяйства в узбекистане	654
Махмудов Алишер Мухтарович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Инвестиции и инновации в химической промышленности узбекистана: современные тенденции и перспективы	658
Хусаинов Равшан Рахимович, Султанходжаев Аманулла Асадуллаевич	
Tijorat banklari aktivlarini boshqarishni takomillashtirish	666
Mardonova Shoxsanam Baxodirovna	
Definition of agritourism as a multifunctional development in rural areas	672
Aktamov Olimjon Abdugani ugli	
Kameral soliq tekshiruvida smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi	680
Qurbonov Muxiddin Abdullaevich	
Проблемы регулирования государственно-частного партнерства и рекомендации по их решению (на примере безработицы в республике узбекистан)	687
С.Э. Холмуратов	

Автоматизация аудиторских процедур с использованием искусственного интеллекта.....	692
Ходжарахманова Назира Бахтияр кизи	
Past karbonli iqtisodiyotga o'tish zaruriyati va uning omillari.....	701
Valiyev Axliddin Aropitdinovich	
Yengil sanoatda zamonaviy tikuv mashina-kichik robotlarning mexanizmlarini mukammallashtirish	705
Sirojova Muxabbat Sodiq qizi, Kurbanov Fazliddin Aminovich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish tizimining institutsional va iqtisodiy asoslari	710
Kuzieva Nargiza Ramazanovna, Bobomuratova Manzura Panji qizi	
Foyda solig'i bo'yicha bo'nak to'lovlarni to'lash tartibi.....	717
Yangieva N.S.	
Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini soliqlar vositasi qo'llab-quvvatlashning amaldagi holati	722
Turanboyev Boburjon Qodirjon o'g'li	
Motivation, goal-setting, and organizational performance: a case study from uzbekistan's chemical industry	726
Mamataliev Anvar Ergashevich, Bobur Urinov	
Применение искусственного интеллекта при организации налогового администрирования узбекистана	733
Н.А. Артиков	
Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish zaruriyatini keltirib chiqaruvchi omillar.....	737
Sharofiddinova Gulnoza Iloxomjonovna	
Raqamli texnologiyalarning tijorat banklari samaradorligiga ta'siri	745
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Suv tanqisligi sharoitida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish asoslari	750
Qosimov Maxamatjon Sulaymanovich	
Rivojlanayotgan iqtisodiyotda raqamli va raqamli bo'lmagan korxonalar tahlili	761
Raxmonov Nodirjon Raxmonjon o'g'li	
Aholining o'rtacha umr ko'rish yoshini o'zgarishi sharoitida keksalarning ijtimoiy ta'minotiga xavflarning ortishi.....	767
Toyirov Shohboz Ziyodullo o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida moliyaviy nazorat samaradorligini ta'minlash ichki nazorat xizmatlari	773
Xaydarov Baxrom Xolmuradovich	
Moliya bozorida xususiy banklar faolligini ta'minlash istiqbollari	777
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Budjet daromadlari ijrosini ta'minlashda soliqlar hisobi va tahlilining ahamiyati	782
Abdullaev Abror Bozarboevich	
Aholi daromadini oshirish yo'llari.....	803
Shadmanov Baxodir Sherkulovich	
Tourism and regional identity in Uzbekistan: balancing heritage and development	808
Raximova Nilufar Aminovna, Abdukholikova Farida Erkinjon qizi	
O'zbekiston sanoat korxonalarining fond bozorida ishtiroki tahlil va muammolari.....	815
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirish va amalga oshirish tahlili	823
Karabaev Sanjar Abdusamatovich	
Globalashuv sharoitida milliy korxonalarining eksport salohiyatini boshqarish masalalari	832
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li	
Бизнес-планирование и прогнозирование деятельности организации.....	836
Алимов Бехзоджон Наврузжонович	
Farg'ona vodiysida ekoturizm – kambag'allikka qarshi kurashning yangi imkoniyatlari	840
Soliyeva Nilufar Muxtorjon qizi	
Aholi turmush darajasi baholash bo'yicha dasturiy ta'minot ishlab chiqishda horij tajribasini o'rganish	844
Tursunov Farxod Baxodir o'g'li	
Mintaqa aholi turmush farovonligiga ta'sir qiluvchi omillar tasnifini ishlab chiqish.....	848
Xodjanijazov Shohruh Yuldashovich	
Xususiy oliy ta'lim muassasalari menejmentining nazariy jihatlarini va o'ziga xos xususiyatlari.....	856
Karimov Ulug'bek Usmonovich	

Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	861
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
Повышение инвестиционной привлекательности – важное условие повышения конкурентоспособности предприятий.....	865
Каримова Дилафруз Садирдин кизи	
Yevropa ittifoqi davlatlari tijorat banklarining soliq to'lovlarini amalga oshirish tartibi	870
Komolov Odiljon Sayfidinovich	
Boshqaruvda innovatsiyalarni hisobga olgan holda agrokorxonalarni davlat tomonidan rag'batlantirishning zamonaviy yondashuvlari	878
Shaniyazova Zamira	
Практические аспекты применения статистических методов контроля качества на предприятиях.....	883
Усманов Илхом Ачилович, Усманов Фарзод Шохрухович	
Yashil iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy o'sishning yangi paradigmalarni shakllantirish: nazariy asoslar va amaliy talqinlar.....	891
Alimova Guzal Abduxakimovna	
Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyati samaradorlik ko'rsatkichlarining nazariy va metodologik tahlili	895
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li	
Kutubxonalarda raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes-modellarni ishlab chiqish.....	900
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o'g'li	

KUTUBXONALARDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BIZNES-MODELLARNI ISHLAB CHIQUV

Ernaqulov Sunnatillo Nurali o'g'li

Xalqaro innovatsion universitet

Aniq fanlar, yer kadastr va kommunal xo'jaligi kafedrasi o'qituvchisi

E-mail: ernaqulovsun1995@gmail.com

ORCID: 0009-0002-0986-8925

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida kutubxonalar faoliyatini zamonaviylashtirish va barqaror rivojlantirish yo'llari ko'rib chiqiladi. Xususan, kutubxonalarning moliyaviy va xizmat ko'rsatish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiluvchi yangi biznes-modellar – abonentlik, freemium, hamkorlik asosidagi xizmatlar va grant asosida moliyalashtirish kabi yondashuvlar tahlil qilinadi. Maqola kutubxonalarni raqamli transformatsiya sharoitida innovatsion va foydalanuvchi ehtiyojlariga mos faoliyat yuritishga undaydi.

Kalit so'zlar: kutubxona, raqamli iqtisodiyot, biznes-model, raqamli transformatsiya, axborot texnologiyalari, freemium, abonentlik, grantlar, innovatsion xizmatlar.

Abstract: This article examines ways to modernize and sustainably develop libraries in the digital economy. In particular, new business models that serve to expand the financial and service capabilities of libraries are analyzed, such as subscription, freemium, collaborative services, and grant-based financing. The article encourages libraries to operate in an innovative and user-friendly manner in the context of digital transformation.

Key words: library, digital economy, business model, digital transformation, information technology, freemium, subscription, grants, innovative services.

Аннотация: В статье рассматриваются пути модернизации и устойчивого развития библиотечной деятельности в условиях цифровой экономики. В частности, будут проанализированы новые бизнес-модели, которые служат расширению финансовых и сервисных возможностей библиотек: подписка, freemium, совместные услуги и финансирование на основе грантов. Статья призывает библиотеки действовать инновационно и в соответствии с потребностями пользователей в контексте цифровой трансформации.

Ключевые слова: библиотека, цифровая экономика, бизнес-модель, цифровая трансформация, информационные технологии, freemium, подписка, гранты, инновационные сервисы.

KIRISH

So'nggi yillarda dunyo miqyosida iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlar tubdan o'zgarib bormoqda. Bu o'zgarishlarning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida raqamli texnologiyalar va ular asosida shakllanayotgan raqamli iqtisodiyot namoyon bo'lmoqda. Raqamli iqtisodiyot – bu faqatgina texnologik yangiliklar emas, balki iqtisodiy tizimlar, xizmat ko'rsatish modellari va foydalanuvchi bilan o'zaro munosabatlarni qayta shakllantiruvchi chuqur jarayondir. Ushbu transformatsiya ta'lim, sog'liqni saqlash, moliya, sanoat kabi sohalar qatori axborot sohasini, jumladan, kutubxonalar faoliyatini ham tubdan o'zgartirmoqda [1].

An'anaviy kutubxonalar axborot resurslarini yig'ish, saqlash va tarqatish markazi sifatida faoliyat yuritgan bo'lsa, bugungi raqamli sharoitda ular yanada kompleks, interaktiv va foydalanuvchi markazlashgan xizmatlarni ko'rsatishga intilmoqda. Bu esa kutubxonalarni faqat axborot manbai emas, balki ta'lim, ilm-fan va madaniyatni rivojlantiruvchi innovatsion maydonga aylantirishni talab qiladi. Shu bilan birga, kutubxonalar uchun moliyaviy barqarorlik, samaradorlik va raqobatbardoshlik masalalari ham dolzarb bo'lib bormoqda.

Mazkur maqolada aynan raqamli iqtisodiyot sharoitida kutubxonalar uchun moslashuvchan, barqaror va foydalanuvchi ehtiyojlariga yo'naltirilgan biznes-modellarni ishlab chiqish masalasi ko'rib chiqiladi. Maqolada mavjud muammolar, imkoniyatlar va zamonaviy yondashuvlar tahlil qilinadi hamda kutubxonalarning raqamli transformatsiyaga muvaffaqiyatli moslashuvi uchun zarur bo'lgan strategik yo'nalishlar yoritiladi [2].

Kutubxonalar ko'pincha notijorat tashkilotlar sifatida faoliyat yuritisa-da, zamonaviy sharoitda ular o'z xizmatlarini doimiy ravishda rivojlantirib borishlari uchun barqaror moliyaviy modelga ega bo'lishlari zarur. Yangi biznes-model quyidagi maqsadlarga xizmat qilishi mumkin:

Foydalanuvchilarga yanada sifatli va moslashtirilgan xizmatlar ko'rsatish;

Raqobatbardosh axborot platformasiga aylanish;

Xizmatlar orqali daromad manbalarini shakllantirish (masalan, pullik elektron resurslar, a'zolik asosidagi xizmatlar);

Innovatsiyalarni joriy etish va ularni moliyalashtirish imkoniyatini yaratish.

Kutubxonalar raqamli iqtisodiyot davrida faqat axborot manbai emas, balki innovatsion va moliyaviy jihatdan barqaror bo'lgan xizmat ko'rsatuvchi muassasaga aylanishi lozim. Buning uchun esa an'anaviy yondashuvlardan voz kechib, zamonaviy biznes-modellarni ishlab chiqish va amalga oshirish muhimdir. Ular nafaqat kutubxonalarning omon qolishini, balki ularning kelajakda yanada faol va dolzarb bo'lishini ta'minlaydi [3].

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va ularning kundalik hayotga tobora chuqur kirib borishi bilan axborot xizmatlariga bo'lgan talab ham tubdan o'zgarib bormoqda. Shu bilan birga, kutubxonalar – an'anaviy axborot muassasalari sifatida – raqamli transformatsiya jarayonlarida yangi chaqiriqlarga duch kelmoqda. Foydalanuvchilar endilikda tezkor, masofaviy va individual ehtiyojlarga moslashtirilgan xizmatlarni kutishmoqda. Bunday sharoitda kutubxonalar nafaqat xizmat ko'rsatish tizimini, balki butun faoliyat modelini qayta ko'rib chiqishga majbur bo'lmoqda. Biroq, ko'plab kutubxonalar hanuzgacha moliyaviy resurslar cheklanganligi, texnologik infratuzilmaning eskirganligi va zamonaviy boshqaruv modellari yetishmasligi sababli raqamli iqtisodiyotga to'liq moslasha olmayapti. Bu esa ularning raqobatbardoshligini pasaytirib, foydalanuvchi ishonchining kamayishiga olib kelishi mumkin. Ayniqsa, kutubxonalarning o'z faoliyatini moliyaviy barqaror asosda yuritishi va o'zini-o'zi ta'minlovchi tizimlarga ega bo'lishi dolzarb muammoga aylangan. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, u raqamli iqtisodiyot sharoitida kutubxonalarning yangi biznes-modellar asosida rivojlanishini tahlil etadi hamda ularni zamonaviy sharoitga moslashtirish yo'llarini izlaydi. Innovatsion yondashuvlar asosida ishlab chiqilgan biznes-modellar kutubxonalarni nafaqat xizmatlar ko'rsatish sifatini oshirishga, balki ularning ijtimoiy ahamiyatini va iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Tadqiqot natijalari nafaqat ilmiy, balki amaliy nuqtayi nazardan ham foydalidir va kutubxona menejmenti, axborot siyosati hamda raqamli transformatsiya jarayonlariga bevosita ta'sir ko'rsatishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamli iqtisodiyot – bu raqamli texnologiyalar asosida shakllangan iqtisodiy tizim bo'lib, u xizmatlar, ishlab chiqarish va tijorat faoliyatlarini yangi shakllarda tashkil etishga imkon yaratadi. Tolib G'olib o'g'li Nutfulloyevning tadqiqotida O'zbekistondagi biznes sektorida raqamli texnologiyalarni qo'llashning ahamiyati o'rganilgan. Tadqiqotda sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar va avtomatlashtirish kabi texnologiyalarning mahsuldorlik, xarajatlarni samarali boshqarish va raqobatbardoshlikni oshirishdagi ta'siri tahlil qilingan. Xizmat ko'rsatish sohasida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuvi N. B. Yahyoxonov tomonidan o'rganilgan. Tadqiqotda xizmatlar sohasida biznes-model konsepsiyalari tahlil qilingan va ularning raqamli transformatsiyalashuvi ko'rib chiqilgan. Shuningdek, raqamli bozor ekotizimidagi ishtirokchilarning o'zaro bog'liqligini ta'minlovchi konsepsiya ishlab chiqilgan [4].

Muqaddas Anvarovning tadqiqotida raqamli transformatsiya jarayonining kichik va o'rta biznes korxonalariga asosiy ta'siri o'rganilgan. Tadqiqotda kichik va o'rta biznes korxonalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining roli qanchalik ortib borayotganligi ko'rsatilgan. Raqamli transformatsiya sharoitida chakana bank xizmatlarini takomillashtirish Asqarov Sarvar Anvar o'g'li tomonidan o'rganilgan. Tadqiqotda raqamli transformatsiya sharoitida chakana bank xizmatlarini zamonaviy yondashuvlaridan foydalangan holda takomillashtirish bo'yicha ilmiy-uslubiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan [5].

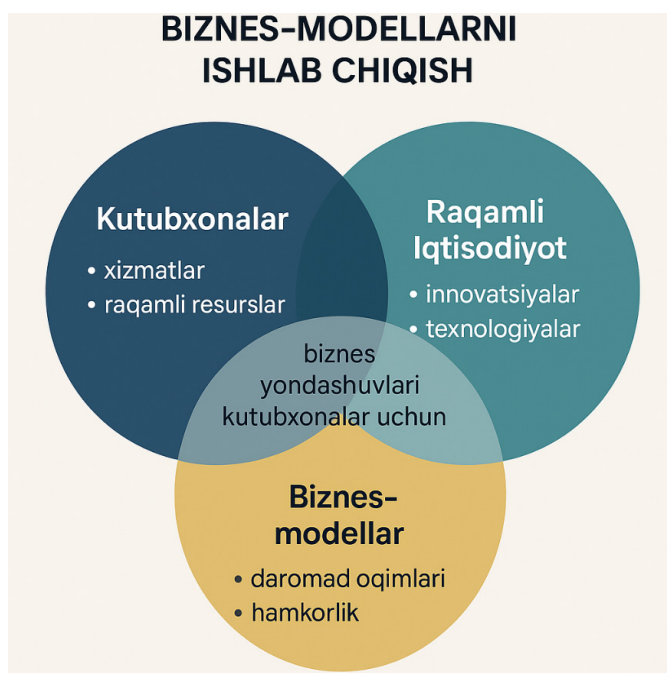
Abdumalik Abdurakhmonovning tadqiqotida raqamli transformatsiya konsepsiyalari va ularning ahamiyati o'rganilgan. Tadqiqotda raqamlashtirishning o'ziga xos xususiyatlari, raqamlashtirish va raqamli

transformatsiyaning atamalarining tushunchasi, turlari va farqlari, raqamli texnologiyalar orqali chet mamlakatlardagi oxirgi yillardagi ulushi, raqamli texnologiyalarning biznesdagi afzalliklari va kamchiliklari, raqamli iqtisodiyotning mezonlari va yirik onlayn biznes modellari o'rganilib, tahlil qilingan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot kutubxona tizimining raqamli iqtisodiyot sharoitida qanday tarzda yangicha va barqaror biznes-modellar asosida rivojlantirilishi mumkinligini aniqlashga qaratildi. Tadqiqot nazariy, empirik va analitik yondashuvlar asosida olib borildi. Tadqiqotning birinchi bosqichida mavzuga oid mavjud ilmiy adabiyotlar, ilmiy maqolalar, xalqaro tajribalar, tahliliy sharhlar va hukumat qarorlari o'rganildi. Xususan, kutubxonalarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, raqamli iqtisodiyot tamoyillari, xizmatlar sektoridagi transformatsion jarayonlar va raqamli biznes-modellar nazariy asosda tahlil qilindi. Bu bosqichda adabiyotlar sharhi orqali konseptual asoslar shakllantirildi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida xorijiy mamlakatlar kutubxonalarida qo'llanilayotgan biznes-modellar (freemium, abonentlik, davlat-xususiy sheriklik, grant asosida moliyalashtirish) O'zbekiston kutubxonalarining amaldagi tizimi bilan solishtirildi. Bu uslub orqali mahalliy kutubxonalar uchun mos va moslashtirilishi mumkin bo'lgan model variantlari aniqlashtirildi (1-rasm).

1-rasm. Biznes-modellarni ishlab chiqishi.

Onlayn so'rovnomada 150 nafar kutubxona foydalanuvchilari va 30 nafar mutaxassis o'rtasida ijtimoiy so'rov o'tkazildi. So'rovnomada savollari foydalanuvchilarning raqamli kutubxona xizmatlariga bo'lgan munosabati, to'lovga tayyorlik darajasi, biznes-model asosida xizmat olishga qiziqishlari va kutubxona xizmatlaridan qoniqish darajasini aniqlashga qaratildi. Yig'ilgan ma'lumotlar asosida xizmatlar sifati, texnologik infratuzilma holati, moliyaviy manbalar va foydalanuvchi oqimiga oid statistik ma'lumotlar tahlil qilindi. Bu orqali mavjud muammolar, zaif tomonlar va rivojlanish imkoniyatlari aniqlab olindi. Tadqiqot asosida O'zbekiston kutubxonalarini uchun moslashtirilgan, innovatsion va iqtisodiy jihatdan asoslangan biznes-model konsepsiyasi ishlab chiqildi. Bu model quyidagi omillarni hisobga olgan holda taklif etildi:

- foydalanuvchi ehtiyojlari va to'lovga tayyorligi;
- kutubxona infratuzilmasi va kadr salohiyati;
- texnologik imkoniyatlar;
- davlat va nodavlat moliyalashtirish manbalari;
- axborot xavfsizligi va qonunchilik talablari.

Mazkur tadqiqotda kutubxonalar faoliyatining raqamli iqtisodiyot sharoitida qanday tarzda transformatsiya qilinishi va zamonaviy biznes-modellar asosida qayta tashkil etilishi masalalari ilmiy jihatdan o'rganildi. Tadqiqotda quyidagi materiallar va usullar asosiy vosita sifatida ishlatildi:

Tadqiqot ob'ekti sifatida O'zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan axborot-kutubxona muassasalari, xususan:

O'zbekiston Milliy kutubxonasi,
Respublika bolalar kutubxonasi,
Toshkent axborot-kutubxona markazi,
viloyat markaziy kutubxonalari va
ularning raqamli xizmat ko'rsatish bo'limlari tanlab olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida kutubxonalarda raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes-modellarni ishlab chiqishning dolzarbligi va zarurligi keng ko'lamda tahlil qilindi. Ilmiy adabiyotlar va amaliy kuzatuvlar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, raqamli transformatsiya jarayonlari kutubxona tizimida nafaqat texnologik yangilanishlarni, balki boshqaruv, moliyaviy barqarorlik va foydalanuvchiga yo'naltirilgan xizmat ko'rsatishni ham talab qilmoqda [7, 8].

Birinchidan, so'rovnomalar va suhbatlar asosida aniqlanishicha, ko'pgina kutubxonalar foydalanuvchilarning o'zgarayotgan ehtiyojlarini to'liq qondira olmayapti. Masalan, interaktiv elektron resurslar, masofaviy ta'limga mo'ljallangan xizmatlar va mobil ilovalar orqali foydalanish imkoniyati hali yetarli darajada joriy etilmagan. Bu holat kutubxonalarni zamonaviy raqamli xizmatlarga o'tishga undaydi.

Ikkinchidan, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, rivojlangan davlatlarda kutubxonalar turli biznes-modellardan foydalanmoqda. Jumladan, freemium, abonentlik, hamkorlik asosida xizmat ko'rsatish, grant asosida loyihalashtirish kabi yondashuvlar orqali kutubxonalar o'z faoliyatini diversifikatsiya qilishga erishgan. Ushbu modellarning ba'zilari O'zbekiston sharoitiga ham moslashtirilishi mumkin.

Uchinchidan, moliyalashtirish masalasi asosiy muammolardan biri sifatida aniqlangan. Ko'plab kutubxonalar faqat davlat byudjeti hisobiga ishlaydi, bu esa ularning innovatsion rivojlanishini cheklaydi. Biznes-model asosida xizmatlar yaratish orqali kutubxonalar o'z faoliyatidan daromad olish imkoniyatiga ega bo'lishi mumkin.

To'rtinchidan, raqamli iqtisodiyotning asosiy tamoyillaridan biri bu – moslashuvchanlik va tezkorlik. Kutubxonalar bu o'zgaruvchan sharoitga tezkor javob berishi, xizmatlar va kontentni tez-tez yangilab borishi zarur. Shu sababli, ular uchun raqamli infratuzilma va zamonaviy boshqaruv yondashuvlari muhim omilga aylanmoqda.

Beshinchidan, tadqiqotda ishlab chiqilgan taklif etilayotgan biznes-modellar foydalanuvchi ehtiyojlariga asoslangan, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydigan va kutubxona xizmatlarining innovatsion rivojlanishiga yo'naltirilgan. Ayniqsa, ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar va xususiy sektor bilan hamkorlik orqali xizmat doirasini kengaytirish mumkinligi muhim jihat sifatida ilgari surildi [9,10].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot davomida kutubxonalarda raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes-modellarni ishlab chiqish zarurati, imkoniyatlari va amaliy yechimlari chuqur o'rganildi. O'tkazilgan tahlillar, adabiyotlar sharhi va soha mutaxassislari bilan olib borilgan suhbatlar asosida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

Raqamli iqtisodiyot sharoitida kutubxonalar an'anaviy xizmat ko'rsatish modelidan voz kechib, foydalanuvchi markazlashgan, innovatsion va iqtisodiy jihatdan barqaror tizimlarga o'tishi zarur.

Zamonaviy biznes-modellar – jumladan, freemium, obuna asosidagi xizmatlar, grant va loyihaviy moliyalashtirish, hamkorlik asosida xizmat ko'rsatish – kutubxonalar faoliyatining diversifikatsiyasi va moliyaviy mustaqilligini ta'minlashda samarali vosita bo'la oladi.

Foydalanuvchilarning ehtiyojlari o'zgarib borayotgan bir davrda kutubxonalar interaktiv, tezkor va raqamli xizmatlarni kengaytirishi, shuningdek, doimiy yangilanadigan kontent bilan ta'minlashi zarur.

O'zbekiston kutubxonalari uchun moslashtirilgan biznes-modellarni ishlab chiqish va joriy etish orqali ularning raqamli transformatsiyasini jadallashtirish, xizmat sifati va ijtimoiy ahamiyatini oshirish mumkin.

Davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik kutubxonalar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, ularni nafaqat ma'lumot manbai, balki ta'lim, innovatsiya va madaniyatni rivojlantiruvchi markaz sifatida shakllantiradi.

Shu bois, mazkur tadqiqot asosida ishlab chiqilgan taklif va yondashuvlar amaliyotga tatbiq etilsa, kutubxonalar zamonaviy raqamli jamiyatda faol, samarali va foydalanuvchi ehtiyojlariga javob bera oladigan muassasalarga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Nutfulloyev, T. G'. (2023). Raqamli iqtisodiyot sharoitida biznesni rivojlantirish. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot, 2(4), 45-58. <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/812>
2. Yahyoxonov, N. B. (2022). Xizmat sohasida raqamli biznes-modellarni qo'llash. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot, 1(3), 33-47. <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/812>
3. Anvarova, M. (2021). Kichik va o'rta biznesda raqamli transformatsiya. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ilmiy ishlari, 3(1), 23-35. <https://dgeconomy.tsue.uz/index.php/dgeco/article/view/189>

4. Asqarov, S. A. (2020). Raqamli transformatsiya sharoitida chakana bank xizmatlarini takomillashtirish. Ziyonet kutubxonasi, 15(2), 78-90. <https://library.ziyonet.uz/book/132199>
5. Abdurakhmonov, A. (2022). Raqamli transformatsiya konsepsiyalari va ularning ahamiyati. Ilmiy axborot, 4(2), 10-24. https://www.academia.edu/125173798/Raqamli_Transformatsiya_Konsepsiyalari_Va_Ularning_Ahamiyati
6. Karimov, O. M. (2021). Kutubxonalarda raqamli texnologiyalarni joriy etishning samaradorligi. Axborot resurslarini boshqarish jurnali, 5(1), 12-28.
7. Islomova, D. R. (2020). Raqamli iqtisodiyot sharoitida kutubxona xizmatlarini rivojlantirish. Kutubxona ishining dolzarb masalalari, 3(2), 40-52.
8. Mirzaev, S. A. (2019). Kutubxonalarda elektron resurslardan samarali foydalanish. Axborot texnologiyalari va kutubxonalar, 7(4), 15-23.
9. Tursunov, N. N. (2022). Raqamli iqtisodiyot va kutubxona biznes-modellari. Innovatsion iqtisodiyot tahlili, 1(3), 55-67.
10. Qodirov, I. I. (2018). Kutubxona faoliyatida raqamli transformatsiya yo'nalishlari. Ilm-fan va texnologiya yutuqlari, 12(6), 88-94.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
